

УДК 159.9+374.3:37.04

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2021-2\(27\)-89-99](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2021-2(27)-89-99)

Андросович Ксенія,

м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-4121-270X>

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ, ПОЛЬЩІ ТА США

Анотація.

У статті розкрито основні освітні тенденції роботи з обдарованими учнями зазначених країн. В Ізраїлі акцентуються питання раннього виявлення обдарованості та максимального розкриття індивідуальних особливостей учнів. У Польщі широко функціонують психолого-педагогічні центри для вивчення рівня інтелектуального потенціалу дитини. Американські педагоги дотримуються думки про необхідність індивідуалізованого навчання та розроблення спеціальних програм для обдарованих. Найпоширенішими методами діагностики дитячих здібностей зазначених країн є: спостереження; експертна оцінка (учитель, батьки, однолітки); констатація певного рівня досягнутих успіхів; стандартизоване тестування.

Ключові слова: обдаровані діти; система освіти; педагогічні та психологічні технології.

Питання навчання та виховання обдарованої особистості останнім часом дедалі більше привертає увагу науковців і практиків різних країн світу. Сьогодення відзначається швидким зростанням світової глобалізації та інтенсивним ростом світової конкуренції. Попит на інновації має стати одним із головних каталізаторів досліджень обдарованості в третьому тисячолітті, адже обдаровані особистості є найціннішим джерелом духовного та матеріального надбання людства, зокрема нашої держави. Саме своєчасне виявлення високих здібностей у дітей є однією з найважливіших умов оптимального розвитку їхніх талантів.

На сучасному етапі реформування системи освіти в Україні надзвичайно важливим є питання пошуку й ідентифікації обдарованих дітей і методів їх навчання та розвитку, які варто використовувати для підготовки високоосвічених, енергійних випускників шкіл, спроможних внести свій вклад у розвиток країни.

Нині вже накопичено значний доробок для розвитку цілісної системи навчання обдарованих дітей. Разом із тим, в Україні відсутні окремі важливі державні механізми реалізації педагогічної підтримки обдарованих учнів, а саме: практика загальнодержавного тестування учнів на обдарованість, обов'язкова спеціальна підготовка вчителів, довгострокові державні навчально-виховні програми, програма раннього зарахування старшокласників до ЗВО тощо.

Досягненню мети дидактичної та виховної діяльності має сприяти доцільне залучення перспективних педагогічних традицій, які успішно реалізуються в інших країнах, тому необхідність вивчення підходів зарубіжних дослідників і педагогів до навчання і виховання здібних та обдарованих дітей є нагальною потребою для подальшого використання інноваційних форм і методів навчання в національній системі освіти України.

Так, у нормативних документах визначено вихідні концептуальні положення щодо модернізації педагогічної освіти в Україні, які ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державної програми «Вчитель». У згаданих документах наголошено на необхідності трансформації освітньої парадигми в дієву педагогічну систему шляхом заміни репродуктивного стилю педагогічної діяльності на творчий.

В українській науці вже є певні напрацювання стосовно роботи з обдарованими дітьми. Так, з позицій нової філософії освіти окреслено домінантні вимоги до стратегії роботи з

обдарованими учнями (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.). Окремі психологічні аспекти проблеми дитячої обдарованості розглядають дослідники Д. Богоявленська, Г. Костюк, Н. Лейтес, В. Моляко, О. Музика та ін. Дослідження В. Давидова, Д. Ельконіна, Л. Занкова, О. Савченко, В. Семиченко, Л. Хомич сприяють формуванню сучасних педагогічних підходів до розв'язання завдань щодо роботи з обдарованими дітьми. Наукові праці Н. Бібік, І. Зязюна, В. Кан-Калика, О. Сухомлинської присвячено підготовці творчого вчителя в історичному аспекті. Різним аспектам соціалізації й адаптації обдарованих учнів в інтернет-середовищі присвячено праці А. Баханської, Л. Ткаченко, І. Якимової та ін. [1; 10–12]. Проблему впровадження в закладах освіти нових педагогічних технологій навчання досліджують І. Бех, А. Вербицький, О. Пехота, О. Пошетун, С. Сисоєва та ін. Зарубіжні технології підготовки вчителя та роботи з обдарованою молоддю вивчають А. Біда, Т. Бондар, М. Євтух, О. Золотарьова, С. Кириченко, Н. Ничкало, І. Пальчикова та ін.

Сучасні тенденції розвитку національної системи освіти потребують оновлення змісту та методики роботи з обдарованими дітьми. Однією з умов успішного розв'язання проблеми роботи з обдарованими дітьми може бути об'єктивний аналіз світового досвіду з метою трансформації кращих його надбань для вдосконалення практики педагогічної підтримки обдарованих дітей та учнівської молоді в Україні.

Так, аналіз науково-педагогічної літератури та джерел щодо роботи з обдарованими школярами в Ізраїлі показав, що різним аспектам педагогічної підтримки обдарованих учнів присвячені праці таких ізраїльських науковців, як Д. Бітан, Б. Бург, Х. Відергор, Х. Девід, П. Зелтсер, Р. Зорман, Е. Ландау, Б. Нево, Ш. Речмел, Ш. Роузмерін, Б. Еїлем та ін.

У Польщі останніми роками з'явилася значна кількість публікацій, які присвячені педагогічній діагностиці та діагностики виявлення обдарованих учнів. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили такі польські дослідники: Б. Дирда [15], С. Земський, В. Лімонт [21], А. Матчак [22], Л. Наконе [23], М. Партика, М. Секанська [78], З. Скорний, Я. Янас-Ставіковська [20].

Психолого-педагогічні проблеми дитячої обдарованості досліджують учені США Ф. Ганьє, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Р. Стернберг, А. Танненбаум, Л. Терман та ін. Аналіз американського досвіду діагностування здібностей і відбору обдарованих школярів відображено у працях А. Біди, Н. Поморцевої, В. Рибалки, О. Столбової, П. Тадеєва, Н. Теличко та ін. Хоча іноземні колеги досягли певних успіхів у дослідженні проблеми обдарованості, проте ця тема залишається актуальною і сьогодні. Тому вважаємо перспективним часткове запозичення позитивного зарубіжного досвіду роботи з обдарованими учнями для вдосконалення національної системи освіти в Україні.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Ізраїлю, Польщі та США для можливої подальшої трансформації кращих його надбань в освітню практику України.

Одним із перших, хто прокладав шлях до освіти обдарованих в *Ізраїлі* та визначав як державну, так і світову політику щодо обдарованих дітей був Д. Бітан. Його концепція педагогічної підтримки обдарованих полягала у створенні умов для визнання дитячої обдарованості як на державному, так і на світовому рівні, а також у пошуку способів розв'язання проблем розвитку обдарованих і талановитих дітей [13].

Вивченням питання обдарованості також займалася Е. Ландау. Наукова концепція вченої полягає в необхідності розвивати одночасно всі особистісні сторони людини – інтелектуальні, художні, емоційні та соціальні. Також авторка вважає, що успіх розвитку обдарованої дитини залежить від уміння педагогів, психологів, спеціалістів, сім'ї та суспільства створити умови всебічного розвитку дітей із високими здібностями [7].

Головними напрямками роботи департаменту обдарованих і талановитих учнів Міністерства освіти Ізраїлю є: наукова, методична, організаційна, координаційна, інформаційно-просвітницька та міжнародна види діяльності. Департамент вже багато років є головним координаційним центром із питань педагогічної підтримки обдарованих і талановитих дітей та учнівської молоді в Ізраїлі [5].

Сутність педагогічної підтримки обдарованих школярів департамент обдарованих учнів вбачає в реалізації навчально-виховних задач, а саме:

- формування та розвиток певних знань, вмінь і навичок;
- виховання певних особистісних характеристик;
- формування моральних і соціальних зобов'язань [19].

Щороку в Ізраїлі проводиться загальнодержавне тестування молодших школярів щодо виявлення обдарованості. Про результати тестування інститут Г. Солд обов'язково інформує батьків учнів та школу. Залежно від результатів загальнодержавного тестування на обдарованість, ізраїльським школярам пропонують такі навчальні можливості [6]:

1) 5–8 % учнів із найвищим результатом вважають дітьми з високими здібностями – їм пропонують навчання в класах для обдарованих у загальноосвітніх школах і відвідування післяобідніх додаткових занять;

2) 3–5 % учнів із найвищим результатом вважають обдарованими – їм пропонують навчання в спеціалізованих школах для обдарованих дітей і навчання за програмами збагачення в центрах розвитку обдарованості;

3) 1–1,5 % учнів, які за результатами тестування отримали 155 балів, визначають як високообдарованих – їм пропонують індивідуальні форми навчання з наставником, а також участь в унікальних програмах розвитку.

В Ізраїлі функціонує Національний інститут досліджень поведінкових наук Г. Солд, який є суспільною, неприбутковою організацією, що обслуговує ізраїльську освітню систему. Інститут було засновано американською активісткою сіоністського руху Генрієтою Солд (Henrietta Szold) ще у 1941 році. Заклад має значний вплив на розвиток освіти в країні й безпосередньо на діяльність, що пов'язана з освітою обдарованих дітей у країні. В цій науковій установі працює 80 професіоналів у сфері освіти, соціальних наук і дослідницької методології. Робота в закладі охоплює декілька напрямів: дослідження та оцінювання, створення навчальних програм, проведення курсів і майстерень, підвищення кваліфікації, розроблення методів освітнього та психологічного вимірювання, робота інформаційного центру соціальних наук, видавництво журналу поведінкових наук «Megamot» та інших фахових, методичних і просвітницьких видань [18].

Ізраїльський науковець Х. Відергор визначає три найбільш необхідних вимоги до вчителя обдарованих дітей: 1) знання й ефективне використання навчальних технік; 2) комунікативні здібності; 3) здібність розуміти й задовольняти потреби учнів [28, с. 146].

Запровадження постійної спеціальної підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями свідчить про розуміння державою необхідності проведення такої роботи.

Серед критеріїв, які необхідно враховувати під час створення навчально-розвивальних програм для обдарованих учнів, ізраїльські науковці виокремлюють такі: визначення типу обдарованості, вирішення питання виявлення обдарованості, визначення мети та задач програми, врахування віку учнів, а також рівня кваліфікації педагога [25, с. 243].

Також в Ізраїлі по всій території країни працюють спеціалізовані освітні заклади для обдарованих дітей (державні, приватні) [6]. (Інститут молодшої особистості з підтримки досконалості й творчості (*англ.* – Young Pearson's Institute for the Promotion of Excellence and Creativity) Школи закритого типу для обдарованих дітей (*англ.* – Boarding Schools for Gifted Disadvantaged Students) Ізраїльський центр розвитку молодіжного лідерства (*англ.* – The Israel Center for Youth Leadership). Школа лідерства та культури для старшокласників в Хавруті (*англ.* – Havruta High School for Leadership and Culture). Спеціальні центри та програми розвитку для обдарованих школярів Ізраїльського центру «До досконалості через освіту» (*англ.* – The Israel Center for Excellence through Education), а також програма «Альфа» (*англ.* – Alpha Program).

Таким чином, освіта, підтримка, супровід розвитку обдарованих і талановитих дітей в Ізраїлі забезпечується шляхом співпраці державних інституцій і приватних фондів країни.

У **Польщі**, досліджуючи проблему обдарованості (І. Божим, Б. Дирда, Т. Гіза, В. Лімонт, Е. Ненцка, М. Партика, А. Сенковський) науковці наголошують на необхідності проведення

подальших емпіричних досліджень в цьому напрямі, про що зазначено в дисертаційній роботі О. А. Бочарової [4, с. 43].

Результати емпіричних даних Дж. Немца свідчать, що спеціальні здібності дуже слабо розпізнаються вчителями, оскільки їх більше цікавить швидке опанування учнем програмного матеріалу, а не розвиток його здібностей. Простіше за все вчителю вдається виявити такі шість здібностей: спортивні, технічні, художні, музичні, математичні й літературно-мовні. Практика підтверджує, що ці здібності ідентифікуються вчителями у 18 % досліджених учнів. Таке слабе розпізнавання здібностей пов'язане з декількома причинами: недостатній професійний рівень учителів, небажання працювати більше, оскільки обдаровані діти вимагають більше знань і підготовки, а також відсутність чітких дефініцій обдарованості [24, с. 84].

У процесі розвитку психодіагностики спеціалістами було розроблено значну кількість методик оцінювання та діагностики дитячої обдарованості. Так, у Польщі з 2010 р. започаткували проводити обов'язкову діагностику (усебічна оцінка рівня розвитку) дитини; визначати її інтереси й здібності, потреби та на цій основі плануються заходи з метою розвитку здібностей дітей [4].

З цього ж року в Польщі професійна підготовка педагогів для роботи з обдарованими учнями відбувається за такими напрямками: педагогіка (спеціальність: «Шкільна педагогіка – педагогіка здібностей») та спеціальна педагогіка (спеціальність: «Педагогіка здібностей і інформатика») на факультеті методології і педагогіки творчості Інституту педагогіки Варшавської академії спеціальної педагогіки [4, с. 168].

Польські дослідники зазначають, що зазвичай виявлення здібностей обдарованої дитини має відбуватися за двома критеріями: *психологічним* (Б. Дирда [16]) і *педагогічним* (В. Лімонт [21]).

Найпоширенішими педагогічними методами діагностики дитячих здібностей є: спостереження; проведення психологічних тестів; експертна оцінка (учитель, батьки, однолітки); констатація певного рівня досягнутих успіхів.

Під час проведення психологічної діагностики здібностей учнів найчастіше застосовують такі тести: шкала Векслера [22]; тест матриць Равена; діагностика інтелектуальних можливостей А. Матчака і М. Сехановича, тест знайомства слів М. Хійновського, мовний тест «Лексикон» А. Юрковського; анкета захоплень; тест «Який ти?»; спроби незакінчених завдань; тести малюнків творчого мислення; анкета темпераменту Я. Стрелау й В. Завадського; анкета темпераменту А. Бусса – Р. Пломіна; анкета самооцінки; анкета для батьків; метод експертних оцінок, портфоліо. Більшість тестів, які ідентифікують інтелектуальні здібності, містять завдання, що спрямовані на перевірку конвергентного мислення [20, с. 129]. Важливим елементом ідентифікації обдарованих учнів є самооцінка здібностей і задоволення освітніх потреб. Предметні конкурси, олімпіади, турніри є формою мотивації учнів до навчання, а також способом виявлення та ідентифікації їхніх здібностей.

У Польщі діє психолого-педагогічний центр, у якому застосовують два види діагностики: функціональну та групову. Особливістю роботи психолого-педагогічного центру є складання та видача обдарованим учням Карти індивідуальних потреб, яка є чинною для кожного до 21-річного віку. Згідно із завданнями, спеціаліст центру здійснює контроль за розвитком здібностей і вмінь учня, які потрібно розвивати під час навчання в школі та в разі потреби надає рекомендації щодо виду допомоги й ефективності роботи з учнем. На основі Карти індивідуальних потреб шкільним учителем разом із психологом має можливість розробити план допоміжних дій обдарованому учню чи групі учнів з однаковим видом здібностей. План допоміжних дій охоплює правові, організаційні та методичні аспекти:

- правові (реалізація індивідуального плану або індивідуальної програми навчання та надання стипендій);
- організаційні (реалізація збагаченого та розширеного навчання в групах, надання індивідуальних консультацій);
- методичні (вибір ефективних засобів, форм і методів навчання та підтримка учня з урахуванням профілю навчання) [4].

У контексті дослідження діяльності психолого-педагогічних центрів варто згадати про роботу Психолого-педагогічного центру (м. Кельце). У 2008 р. при ньому було засновано Відділ для роботи з обдарованими дітьми. Під час занять фахівці визначають рівень інтелектуального потенціалу та слабкі сторони дитини, які потребують відповідної корекції (наприклад, ризик розвитку дислексії) [17, с. 146].

Паралельно з державними центрами працюють недержавні установи. Сфери їхньої діяльності аналогічні. Основна форма, яку обрали для використання приватні установи, – це корекційно-компенсаційні заняття. Учні з артистичними, творчими, науковими здібностями мають потребу брати участь у різних спеціальних програмах.

Існують різні типи *прискорення*, які застосовуються в польській практиці навчання обдарованих учнів: ранній вступ до школи; «перестрибування» через клас; часткове прискорення з одного чи групи предметів; групування учнів згідно зі здібностями та знаннями.

Наступною стратегією навчання обдарованих дітей є *збагачення програм навчання*, яке полягає в пристосуванні навчання до інтелектуальних можливостей учня за рахунок збільшення роботи. Зміст таких програм містить додатковий матеріал, що не входить у типові навчальні програми. Збагачення може стосуватися всієї програми чи окремих її частин.

Основою розробки програм для обдарованих учнів є *концепція інтерактивного навчання*, у контексті якого навчання побудовано на принципі застосуванні критичного мислення та розв'язанні проблемних завдань.

Діяльність усіх фондів спрямована на створення чіткої системи допомоги обдарованим учням, що охоплює: весь процес навчання (початкова школа, гімназія та ліцей); популяризацію знань про особливі потреби обдарованих учнів і методи роботи з ними, що спонукають до діяльності освітні влади, культурні установи, учителів і батьків; створення інституціональних і матеріальних умов, що сприяють розвитку здібностей і захоплень обдарованих дітей та молоді.

У *Сполучених Штатах Америки* концепції діагностування здібностей і відбору обдарованих школярів теоретично обґрунтовані, успішно реалізовані в системі шкільної освіти та здобули міжнародне визнання. Американські психологи та педагоги стверджують, що виховання – це розкриття потенціалу особистості, а не втручання в її саморозвиток. Педагоги дотримуються думки, що навчальні програми для обдарованих учнів мають відрізнятися від програм, які розраховані на дітей із середніми здібностями, тобто від традиційної загальноосвітньої програми. Ці відмінності не можна ототожнювати з більшим обсягом засвоєного матеріалу чи з вищими темпами навчально-пізнавального процесу, оскільки йдеться про індивідуалізоване навчання та розроблення спеціальних програм. Кожні три роки відбувається оцінювання подібних програм стосовно їхньої якості. Оцінювання проводить кваліфікована група фахівців [2].

Концептуальні засади процесу навчання обдарованих дітей у школах США становлять такі основні теоретичні положення практичної спрямованості: «концепція креативності», «модель структури інтелекту» (Дж. Гілфорд); «концепція обдарованості», «три види збагачення навчальної програми» (Дж. Рензулі); «концепція обдарованості», «модель творчих процесів» (Е. Торренс); «концепція інтелектуальної обдарованості» (А. Танненбаум); «модель збагачення шкільного навчання», «модель діагностики дитячої обдарованості» (Дж. Рензулі, С. Піс); «концепція таксономії навчальних цілей» (Б. Блум); «тригранна модель когнітивно-афективної поведінки» (Ф. Уільямс); «концепція пошуку талантів» (Дж. Стенлі); «мультифакторна модель обдарованості» (Ф. Монкс) та ін. [3].

Американський досвід діагностування здібностей і відбору обдарованих учнів детально проаналізовано в працях вітчизняних дослідників А. Біди, Н. Поморцевої, В. Рибалки, О. Столбової, П. Тадеева, Н. Теличко та ін. Психолого-педагогічні проблеми дитячої обдарованості досліджують учені США Ф. Ганьє (F. Gagne), Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Р. Стернберг (R. Sternberg), А. Танненбаум (A. Tannenbaum), Л. Терман та ін.

Традиційно в США інтелект школяра характеризується в досить вузьких межах за результатами здібностей, які було виявлено за допомогою тесту IQ. Так, А. Біда зауважує [2, с. 63], що для

відбору обдарованих дітей у США застосовують різноманітні тести: успішності, інтелекту, «чисті від впливу культури» тести, тести творчих здібностей тощо. Однак сучасна освітня система відбору обдарованих не обмежується лише тестами інтелекту (а дещо розширена – на креативність, творче мислення, спеціальні здібності тощо).

Наприклад, Н. Поморцева зазначає, що освітня політика різних штатів у США охоплює діагностуванням різні категорії обдарованих учнів, оскільки видатні здібності й таланти виявляються в усіх етнічних, культурних і соціоекономічних групах [8, с. 68].

Натомість Дж. Данкен та І. Догерті стверджують, що мабуть, однією з найконструктивніших функцій виміру здібностей за допомогою тесту інтелекту є те, що він надає можливість багатьом людям досягти великих звершень у житті й істотно підняти їх над соціальним класом [14].

Для виявлення обдарованих серед молодших школярів у цій країні застосовують стандартизовані методи виміру інтелекту (шкала інтелекту Станфорд–Біне, Векслерівська шкала інтелекту для дошкільнят і молодших школярів, тест Слоссона для виміру інтелекту дітей і дорослих, Колумбійська шкала розумової зрілості, рисунковий тест на інтелект тощо).

Щороку приблизно 100 тис. учнів проходить випробування у США та за їхніми межами (згідно з даними Н. Теличко). Модель пошуку талантів передбачає два етапи: перший – учням пропонують стандартний тест навчальних досягнень, який розраховано на їхній вік; другий – відібраним учням пропонують SAT (шкільний оцінний тест). Цей тест використовують у старшій школі для передбачення академічних результатів випускників середньої школи в коледжі. Через помітну дисперсію оцінок за результатами тестування педагоги мають змогу краще побачити відмінності учнів, відібраних на попередньому етапі й обрати з-поміж них найталановитіших, послугоуючись певним критерієм [9, с. 73].

У США поширеним є метод спостереження і шкалування оцінок на основі чинних параметрів, які характеризують обдарованість дітей. Якщо вчителі мають достатній досвід у застосуванні спеціальних оцінювальних шкал, то їхні думки можна вважати надійним джерелом інформації в процесі раннього розпізнавання талановитих дітей. У США спостереження вчителя й оцінювання ним успішності учнів посідають вагоме місце.

Також для з'ясування рівня та здібностей учнів початкових класів та їхніх інтересів залучають батьків, з якими проводять різні анкети й опитування (опитування батьків у проєкті «Seattle»; шкала оцінювання характеристик обдарованих учнів та ін.). Учені С. Балзер (С. Balzer) і Б. Сіверт (B. Siewert) вважають спостереження батьків цінним компонентом первинної діагностики інтелектуальної обдарованості дітей.

Педагоги також спираються на розроблений Дж. Рензулі науково-дослідницький особистий план успіху (The Renzulli Learning Personal Success Plan; PSP), взявши до уваги орієнтовну оцінку здібностей учнів думати, мріяти та досягати успіхів. Такий підхід забезпечує надійні навчальні стратегії, які збільшують досягнення в тестових здібностях, оцінках і відвідуванні. Особистий план успіху допомагає учням проаналізувати свої інтереси, зрозуміти, як розвиваються їхні таланти, стимулює учнів. Вони ознайомлюються з різними кар'єрними можливостями та проєктами ідей: як традиційними, так і унікальними, які відповідають їхнім інтересам [27].

Таким чином, у США існує два головні підходи до діагностики та відбору обдарованих особистостей. Перший базується на системі єдиної оцінки, а другий (комплексний) підхід – метод множинних критеріїв оцінювання: окрім тестових методик, застосовують різні шкали й опитувальники, переліки критеріїв обдарованості, інформацію про продукти діяльності учня, спостереження вчителів і батьків. За умов комплексного застосування різноманітних методів діагностика обдарованості дитини стає реальною [3, с. 87].

Для задоволення потреб та інтересів обдарованих учнів часто ущільнюють навчальний план або ж розробляють індивідуальний навчальний план і програму за участі представників шкільної адміністрації, батьків, фасилітатора, учня. Серед важливих стратегій побудови процесу навчання виокремлюють: збагачення, пришвидшення, дослідження (*англ.* – Exploration Strand), удосконалення (*англ.* – Modification Strand), розширення (*англ.* – Extension Strand), проблемне навчан-

ня. У низці підручників запропоновано приклади довгострокових цілей для обдарованих учнів. Психолого-педагогічні дослідження американських учених свідчать про ефективну організацію процесу навчання обдарованих учнів у США, де диференціація навчання розпочинається вже в початкових класах.

Загалом система освіти обдарованих дітей у США становить цілісну педагогічну теорію та практику з притаманними їй закономірностями, принципами, формами і методами.

Цю систему освіти можна представити у вигляді моделі (рис. 1).

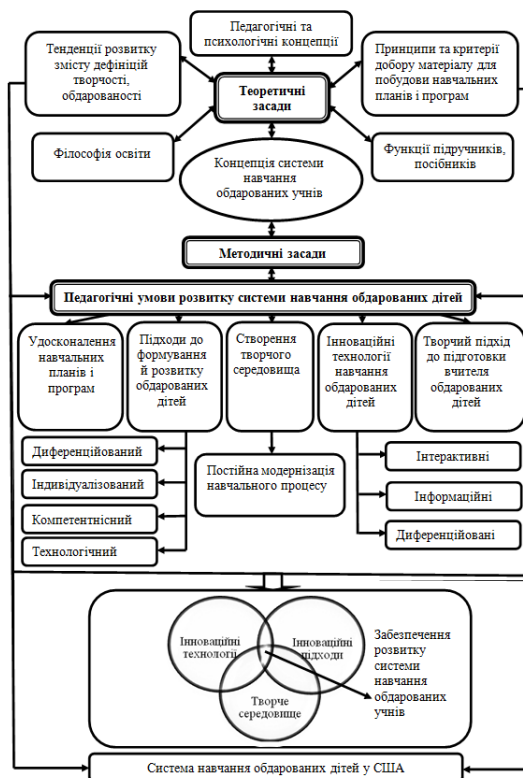

Рис. 1. Модель системи освіти обдарованих дітей у США

Модель системи освіти обдарованих дітей у США – схема проектування педагогічних заходів, які оптимізують ефективність процесу роботи з цією категорією школярів [2, с. 112]. До моделі включено теоретичні та методичні засади, які допомагають організувати систему роботи з обдарованими дітьми. Філософія освіти, сучасні педагогічні та психологічні концепції, тенденції розвитку змісту дефініцій обдарованості, творчості, принципи й критерії добору матеріалу для побудови навчальних планів і програм, функції підручників, посібників – усе це теоретичні засади системи навчання обдарованих учнів у США.

Таким чином, можна виокремити такі особливості розвитку системи навчання обдарованих дітей у школах США: максимальна диференціація та індивідуалізація навчання; широкий спектр навчальних предметів за вибором; створення стандартів освіти для обдарованих учнів; більш досконале обґрунтування концептуальних положень розвитку системи навчання обдарованих учнів, успішна їх реалізація в системі шкільної освіти; наявність національної технології діагностики, відбору й навчання обдарованих дітей; широке використання у навчальному процесі продуктивних інформаційних технологій (дистанційне навчання, відеоконференції, відеосемінари, онлайн-навчання); більш прогресивний зміст навчання обдарованих учнів, що є складником навчальних планів і програм і зосереджений у теорії, інформації до здобуття знань, ресурсному забезпеченні (навчальні плани, програми, підручники, посібники); питання освіти в США перебувають у компетенції управління урядів штатів, шкільних округів, шкільних рад.

Таким чином, узагальнюючи аналіз поданих матеріалів доходимо висновку, що для розвитку системи освіти України перспективними можуть бути такі пропозиції:

- запровадження постійної спеціальної підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями: обов'язкове володіння знаннями з психології обдарованості, удосконалення не лише професійних знань і вмінь, а й творчих навичок, уміння виявляти обдарованих у звичайних класах, використовувати індивідуальний підхід, опановувати спеціальними навчальними методиками (з досвіду Ізраїлю);
- створення психолого-педагогічних центрів для обов'язкової діагностики індивідуально-психологічних особливостей учнів (з досвіду Польщі);
- удосконалення нормативно-правових документів щодо розвитку системи освіти обдарованих дітей, а саме – розроблення сучасних концептуальних положень обдарованості для розвитку системи освіти обдарованих учнів, закріплення їх у стандартах для обдарованих учнів і в стандартах підготовки вчителів для обдарованих учнів (з досвіду США).

Використані літературні джерела

1. Баханська А. М. Аналіз рівня соціалізації учнів 5-6 класів в умовах ЗЗСО / А. М. Баханська // Звіт-на наукова конференція за результатами роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України у 2020 році: матеріали конф. (Київ, 25 лют. 2021 р.). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України – С. 130–134.
2. Біда А. П. Розвиток системи навчання обдарованих дітей у США: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / А. П. Біда. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 341 с.
3. Біда А. П. Розвиток системи навчання обдарованих дітей в школах США в працях українських учених / А. П. Біда // Вісник Черкаського університету. – 2011. – Вип. 199. – Ч. 2. – С. 85–88. – (Серія: Педагогічні науки).
4. Бочарова О. А. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих школярів у Польщі: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / О. А. Бочарова. – Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2013. – 602 с.
5. Золотарьова О. В. Діяльність департаменту обдарованих учнів як головного координатора з педагогічної підтримки обдарованих школярів в Ізраїлі / О. В. Золотарьова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 35 (88). – С. 409–415.
6. Золотарьова О. В. Педагогічна підтримка обдарованих дітей в загальноосвітніх школах Ізраїлю: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О. В. Золотарьова. – Київ, 2017. – 174 с.
7. Ландау Э. Одарённость требует мужества : Психологическое сопровождение одарённого ребёнка / Э. Ландау. – М. : Академия, 2002. – 144 с.
8. Поморцева Н. П. Современное состояние и тенденции развития системы обучения одаренных учащихся в общеобразовательной средней школе США : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. П. Поморцева; Казанский государственный педагогический университет. – Казань, 2002. – 209 с.
9. Теличко Н. В. Організація навчання обдарованих молодших школярів у США : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Н. В. Теличко. – Івано-Франківськ, 2005. – 220 с.
10. Ткаченко Л. І. Адаптація обдарованих учнів у ЗЗСО: складники й завдання. Звітна наукова конференція за результатами роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України у 2020 році : матеріали конференції (Київ, 25 лютого 2021 р.). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України – С. 114–116.
11. Androsovykh K. A. Psycho-pedagogical support of gifted students in the internet-environment / K. Androsovykh // Information Technologies and Learning Tools. – 2017. – 59(3). – P. 1–12. – DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v59i3.1536>.
12. Androsovykh K. Psychological Guidance of the Socialisation Process of Gifted Students using Information and Communications Technology Means / K. Androsovykh, Yar. Rudyk, M. Melnyk, O. Kovalova, Ir. Yakymova // Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment, Lifescience Global. – 2021. – Vol. 9 No. 2. – P. 236–246. – URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85107792909&origin=inward&txGid=e21c67313c70712bc2ff13d883a26769>.
13. Bitan D. Israeli education: a critical profile. The achievements and deficiencies of Israeli education / D. Bitan // Palestine-Israel Journal. – 1996. – No. 3 (1). – URL: <http://www.pij.org/details.php?id=565> Retrieved 10.09.2013.

14. Duncan J. Using product portfolios for student assessment for gifted programs. In update on gifted programs. In update on gifted education / J. Duncan, E. Dougherty. – Austin : Texas Education Agency, Division of Gifted / Talented Education, 1991. – P. 34–38.
15. Dyrda B. Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych: diagnoza i terapia / Beata Dyrda. – Kraków : Impuls, 2000. – 172 s.
16. Dyrda B. Zjawiska niepowodzeń szkolnych uczniów zdolnych: rozpoznawanie i przeciwdziałanie / B. Dyrda. – Kraków : OImpuls, 2007. – 98 s.
17. Giza T. Podstawy pracy z uczniem zdolnym / T. Giza. – Kielce : Wydaw. Akademii Świętokrzyskiej, 2011. – 166 s.
18. Henrietta Szold Institute, Israel. The National Institute for Research in the Behavioral Sciences – URL: <http://www.szold.org.il/>.
19. Israeli Ministry of Education, Culture and Sport. – URL: <http://cms.education.gov.il/educationcms/units/owl/english/about/ministry+structure.htm>
20. Janas-Stawikowska B. Identyfikacja i diagnozowanie uzdolnień dzieci i młodzieży w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Uwagi o przydatności istniejących metod i własne rozwiązania / B. Janas-Stawikowska // Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań / pod red. Andrzej E. Sękowski. – Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN SA, 2004. – S. 125–140.
21. Limont W. Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować / W. Limont. – Wydawca : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2010 – 317 s.
22. Matczak A. Diagnoza intelektu / A. Matczak. – Warszawa : Wydaw. Instytutu Psychologii, 1994. – 121 s.
23. Nakone L. Każde dziecko myśli inaczej. Jak rozpoznać i rozwijać wrodzone zdolności dziecka / L. Nakone. – Warszawa : Wydaw. Klub dla Ciebie, 2008. – 220 s.
24. Niemiec J. Osiągnięcia uczniów szkoły podstawowej / J. Niemiec. – Białystok : Wyd. Filia UW., 2009. – 126 s.
25. Peyser M. Identifying and nurturing gifted children in Israel / M. Peyser // International Journal for the Advancement of Counselling. – 2005. – No. 27 (2). – P. 229–243.
26. Siekańska M. Koncepcje zdolności a identyfikacja uczniów zdolnych / M. Siekańska // Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań / pod red. Andrzej E. Sękowski. – Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN SA, 2004. – S. 115–124.
27. The Renzulli Learning Personal Success Plan – URL: <http://www.renzullilearning.com>.
28. Vidergor H. Impact of professional development programs for teachers of the gifted / H. Vidergor, B. Eilam // Gifted and Talented International. – 2011. – No. 26 (1–2). – P. 143–161.

References

1. Bakhansjka, A. M. (2020). Analiz rinvnja socializaciji uchniv 5-6 klasiv v umovakh ZZSO [Analysis of the level of socialization of students in grades 5-6 in the school environment]. *Zvitna naukova konferencija za rezultaty roboty Instytutu obdarovanoji dytyny NAPN Ukrajinu u 2020 roci – Reporting scientific conference on the results of the Institute of Gifted Children of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in 2020*. Proceedings of the Conference. Sumy. P. 130–134 [in Ukrainian].
2. Bida, A. P. (2014). Rozvytok systemy navchannja obdarovanykh ditej u SSHA [Development of the education system for gifted children in the United States] *Candidate's thesis*. Sumy [in Ukrainian].
3. Bida, A. P. (2011). Rozvytok systemy navchannja obdarovanykh ditej v shkolakh SSHa v pracjakh ukrajinjskykh uchenykh [Development of the system of teaching gifted children in US schools in the works of Ukrainian scientists]. *Visnyk Cherkaskogho universytetu – Bulletin of Cherkasy University*, 199 (2), P. 85–88 [in Ukrainian].
4. Bocharova, O. A. (2013). Socialjno-pedagoghichna pidtrymka obdarovanykh shkoljariv u Poljszhi [Socio-pedagogical support of gifted students in Poland]. *Doctor's thesis*. Sumy [in Ukrainian].
5. Zolotarjova, O. V. (2014). Dijalnistj departamentu obdarovanykh uchniv jak gholovnogho koordynatora z pedagoghichnoji pidtrymky obdarovanykh shkoljariv v Izrajili [Activities of the Department of Gifted Students as the main coordinator for pedagogical support of gifted students in Israel]. *Pedagoghika*

formuvannya tvorchoji osobystosti u vyshnij i zaghaljnoosvitnij shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools, 35 (88), P. 409–415. [in Ukrainian].

6. Zolotarjova, O. V. (2017) Pedagoghichna pidtrymka obdarovanykh ditej v zaghaljnoosvitnikh shkolakh Izrailju [Pedagogical support for gifted children in secondary schools in Israel]. *Candidate's thesis*. Sumy [in Ukrainian].

7. Landau, E. (2002) *Odarennostj trebuje muzhestva : Psichologicheskoe soprovozhdenye odarënnogo rebenka* [Giftedness requires courage: Psychological support of a gifted child]. Moscow [in Russian].

8. Pomorceva, N. P. (2002) *Sovremennoe sostojanye y tendency razvityja systemy obuchenyja odarennykh uchashchyhsja v obshheobrazovatel'noj srednej shkole SShA* [The current state and trends in the development of the system of education of gifted students in general secondary school in the United States]. *Candidate's thesis*. Sumy [in Ukrainian].

9. Telichko, N. V. (2005) *Orghanizacija navchannja obdarovanykh molodshykh shkoljariv u SShA* [Organization of training of gifted junior schoolchildren in the USA]. *Candidate's thesis*. Sumy [in Ukrainian].

10. Tkachenko, L. I. (2021) *Adaptacija obdarovanykh uchniv u ZZSO: skladnyky j zavdannja*. [Adaptation of gifted students in schools: components and tasks], Lidiia Tkachenko. *Zvitna naukova konferencija za rezul'tatamy roboty Instytutu obdarovanoji dytyny NAPN Ukrajiny u 2020 roci - Reporting scientific conference on the results of the Institute of Gifted Children of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in 2020*. Proceedings of the Conference. P. 114–116. Sumy [in Ukrainian].

11. Androsovyh, K. A. (2017). *Psycho-pedagogical support of gifted students in the internet-environment. Information Technologies and Learning Tools*, 59 (3), P. 1–12. Retrieved from: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1536/1186>.

12. Androsovyh, K. Rudyk, Yar., Melnyk, M., Kovalova, O., & Yakymova, Ir. (2021). Psychological Guidance of the Socialisation Process of Gifted Students using Information and Communications Technology Means. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment, Lifescience Global*. 9 (2), P. 236–246. Retrieved from: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85107792909&origin=inward&txGid=e21c67313c70712bc2ff13d883a26769>.

13. Bitan, D. (1996). Israeli education: a critical profile. The achievements and deficiencies of Israeli education. *Palestine-Israel Journal*. No. 3 (1). Retrieved from: <http://www.pij.org/details.php?id=565#>.

14. Duncan, J. & Dougherty, E. (1991). Using product portfolios for student assessment for gifted programs. In update on gifted programs. In update on gifted education. Austin, P. 34–38.

15. Dyrda, B. (2000). *Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych: diagnoza i terapia*. Kraków. 172 s.

16. Dyrda, B. (2007). *Zjawiska niepowodzeń szkolnych uczniów zdolnych: rozpoznawanie i przeciwdziałanie*. Kraków. 98 s.

17. Giza, T. (2011). *Podstawy pracy z uczniem zdolnym*. Kielce. 166 s.

18. Henrietta Szold Institute, Israel. The National Institute for Research in the Behavioral Sciences. Retrieved from: <http://www.szold.org.il/>.

19. Israeli Ministry of Education, Culture and Sport. Retrieved from: <http://cms.education.gov.il/educationcms/units/owl/english/about/ministry+structure.htm>.

20. Janas-Stawikowska, B. (2004). Identyfikacja i diagnozowanie uzdolnień dzieci i młodzieży w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Uwagi o przydatności istniejących metod i własne rozwiązania. *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*. Warszawa, S. 125–140.

21. Limont, W. (2010). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. Wydawca, 317 s.

22. Matczak, A. (1994). *Diagnoza intelektu*. Warszawa, 121 s.

23. Nakone, L. (2008). *Każde dziecko myśli inaczej. Jak rozpoznać i rozwijać wrodzone zdolności dziecka*. Warszawa, 220 s.

24. Niemiec, J. (2009). *Osiągnięcia uczniów szkoły podstawowej*. Białystok. 126 s.

25. Peyser, M. (2005). Identifying and nurturing gifted children in Israel. *International Journal for the Advancement of Counselling*. No. 27 (2). P. 229–243.

26. Siekańska, M. (2004). *Koncepcje zdolności a identyfikacja uczniów zdolnych*. *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*. Warszawa, S. 115–124.

27. The Renzulli Learning Personal Success Plan. Retrieved from: <http://www.renzullilearning.com>.

28. Vidergor, H., Eilam B. (2011). Impact of professional development programs for teachers of the gifted. *Gifted and Talented International*. No. 26 (1–2). P. 143–161.

Androsovykh Kseniia

EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF WORKING WITH GIFTED CHILDREN: EXPERIENCE OF ISRAEL, POLAND AND THE USA

Summary.

The purpose of pedagogical support for gifted students in Israel is in the maximum revealing of individual abilities and personal development of such children. Israel annually conducts nationwide giftedness testing of junior high school students. Israeli scientist H. Wiedergor defines the requirements for a teacher of gifted children – knowledge and effective use of educational techniques; strong communication skills; ability to understand and meet the needs of students.

Polish researchers cite the following difficulties of teachers in recognizing the abilities of gifted students: insufficient professional level of teachers, unwillingness to work more, because gifted children require more knowledge and training, as well as the lack of clear definitions of giftedness. There are psychological and pedagogical centers for studying the level of intellectual potential of the child.

American educators believe that curricula for gifted students should be different from programs designed for children with average abilities, from the traditional general education program. These differences can not be equated with a larger amount of learned material or with a higher pace of educational and cognitive process, as it is about individualized learning and development of special programs. In accordance with the well-founded concepts of giftedness, testing has been introduced into the educational process, and the general assessment of specific intellectual abilities of gifted children has been strengthened. The importance of assessing their individual differences is emphasized.

In all these countries, the main methods of diagnosing children's abilities are observation; expert assessment (teacher, parents, peers); statement of a certain level of success; standardized testing.

Keywords: *gifted children; educational system; pedagogical and psychological technologies.*

Стаття надійшла до редколегії 19 жовтня 2021 року